

τοῦ γράφει : «εἴπερ τινά μοι τῶν φοιτητῶν καὶ σὲ ὅτι μάλιστα περὶ-
ληκα καὶ φιλῶ»¹³.

Ἐκ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Μιχαὴλ Λυγίζου ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἀνωτέρω σημειωθείσα «ἐξηγήσεις εἰς τὸν Θουκυδίδην», ἡ σωζομένη εἰς τὸν κώδικα 231 τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Trinity College εἰς Dublin τῆς Ἰρλανδίας¹⁴. Πρόκειται περὶ συνεχοῦς ὑπομνήματος εἰς τὰ 81 πρῶτα κεφάλαια τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ Θουκυδίδου, πα-
ρέχοντος τὸ κείμενον, μεθ' ἐρμηνειῶν λέξεων ἢ γραμματικῶν δυσκολι-
ῶν καὶ ἀναπτύξεως τῶν νοημάτων. Ἡ ἐργασία εἶναι ἀντίστοιχος πρὸς τὰς σημερινὰς «ἐρμηνευτικὰς ἐκδόσεις», ἀποτελεῖ δὲ καὶ ὡς ἰδέα καὶ ὡς ἐπίτευγμα λαμπρὰν ἐπιτυχίαν, χαρακτηρηστικὴν τῶν ἀνθρωπιστι-
κῶν σπουδῶν ἐν τῇ νήσῳ. Καθ' ὅσον γνωρίζω εἶναι ἡ πρώτη ἐρμη-
νευτικὴ προσπάθεια τῶν νεωτέρων χρόνων ἐπὶ τοῦ Θουκυδίδου, αὐτὴ
καθ' ἑαυτὴν δὲ λόγῳ τοῦ λεξιλογίου, τῶν ἐρμηνειῶν καὶ τοῦ παρεχο-
μένου κειμένου ἀποτελεῖ ἀξιόλογον ὕλην μελέτης εἰς εἰδικὸν ἐπὶ τῆς
κλασσικῆς φιλολογίας περιοδικόν. Ἄνευ ἄλλωστε τῆς γνώσεως ἐρ-
γασιῶν ὅπως ἡ ὡς ἄνω τοῦ Λυγίζου δὲν εἶναι εὐκόλον οὔτε ὁ κρη-
τικὸς πολιτισμὸς νὰ κατανοηθῇ οὔτε καὶ ἡ συμβολὴ τῶν ἐκ Κρήτης
φιλολόγων εἰς τὰς ἀνθρωπιστικὰς σπουδὰς τῆς Δύσεως κατὰ τὴν
Ἀναγέννησιν.

8.

Ο ΚΩΔΙΚΟΓΡΑΦΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΛΟΣΥΝΑΣ

Μεταξὺ τῶν Κρητῶν οἱ ὅποιοι εὗρισκοντο ἐν Ἰσπανίᾳ κατὰ τὸ
δεύτερον ἡμῖς τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος ὑπῆρχον καὶ τινες κωδικο-
γράφοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν διαφόρων ἰσπανῶν ἀρχόντων, ἰδίᾳ δὲ ἀνω-
τέρων κληρικῶν. Τῶν κωδικογράφων αὐτῶν ἐπιφανέστερος ἦτο ὁ
Νικολάος Τοῦρριανὸς ὁ Κρήτης, γνωστὸς καὶ ὡς Ντε-
λατόρος ὁ Κρήτης ἢ Nicolaos de la Torre, ὑπηρε-
τῶν ὡς «βασιλικὸς ἀντιγραφεὺς» (*escriptor de la real libreria*) εἰς
τὴν βιβλιοθήκην τῆς μονῆς «De San Lorenzo el Real» εἰς τὸ Ἐ-
σκοριάλ, ἀπὸ τοῦ 1573 μέχρι καὶ πέραν τοῦ 1590. Τὰ κατ' αὐτὸν ἐξη-
τάσθησαν ἤδη διεξοδικῶς ὑπὸ τοῦ Charles Graux¹, ὥστε νὰ μὴ

¹³) Noiret, ἐνθ' ἀν. 121.

¹⁴) Ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὰς εὐχαριστίας μου εἰς τὸν διευ-
θυντὴν τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Trinity College, Dublin, κ. A Parke, θέσαντα
εὐγενῶς εἰς τὴν διάθεσίν μου φωτοτυπίαν τοῦ κώδικος.

¹) Graux Charles, Essai sur les origines des fonds grecs de
l'Escorial, Paris 1880, XVI κ.έ.

χρειάζεται να γίνη ιδιαίτερος λόγος ἐνταῦθα, ἐφ' ὅσον μάλιστα οὐδὲν νεώτερον στοιχείον εἶναι δυνατόν να προστεθῇ ἐξ ὧων τοῦλάχιστον ἀφοροῦν εἰς τὰ πρὸ τῆς ἐμφανίσεώς του ὡς κωδικογράφου, τὸ 1562. Τὸ τμήμα τοῦτο τῆς ζωῆς του, ἡ ἰδιαιτέρα του πατρις ἐν Κρήτῃ, τὰ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ τῆς νήσου κλπ. εἶναι τελείως ἄγνωστα. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων, ἀρκεῖ να ὑπομνησθῇ ὅτι ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Escorial ὀφείλει εἰς μὲν τὰς παλαιογραφικὰς του ἱκανότητας μερικοὺς ἐκ τῶν καλυτέρων κωδίκων τῆς, εἰς δὲ τὸ ὁργανωτικόν του πνεῦμα τὴν πρῶτην συστηματικὴν ταξινομήσιν τῶν ἑλληνικῶν κωδίκων εἰς τὸ τμήμα χειρογράφων τῆς.

Σημαντικὴν εἰς ὅγκον ἐνίστε δὲ καὶ εἰς ποιότητα ἐργασίαν κωδικογραφικὴν ἔκαμε καὶ ὁ ὀλιγώτερον γνωστὸς Ἀ ν τ ὠ ν ι ο ς Κ α λ ο σ υ ν ᾱ ς ὁ Κ ρ ῆ ς, «φυσικὸς ἱατρός» τὸ ἐπάγγελμα. Εἰς Vogel-Gardthausen ἀναφέρονται μόνον ὡς γραφέντες ἐν μέρει ἢ καθ' ὅλοκληρίαν ὑπ' αὐτοῦ 41 κώδικες διαφόρου περιεχομένου καὶ ἐκτάσεως, ἐν οἷς καὶ ἡ «Βιβλιοθήκη τοῦ Φωτίου»². Αἱ ἐργασίαι αὗται ἐγένοντο τῇ παραγγελίᾳ διακεκριμένων Ἰσπανῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ ἐπίσκοπος τῆς Segovia Martin de Ayala, ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Tolédo Garcia de Loyasa καὶ οἱ ἀδελφοὶ Covarrubias, ἐξ ὧν ὁ Diego ἦτο πρόεδρος τοῦ βασιλικοῦ συμβουλίου Καστίλλιας, ὁ δὲ Antonio κατὰ καιροὺς διοικητὴς τῆς Valladolid καὶ σχολάρχης εἰς Tolédo (*maestrescuela de Toledo*).

Τοῦ Κρητὸς αὐτοῦ κωδικογράφου ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1671 εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἑσχοριᾶλ «*Λόγος καὶ ἐγκώμιον πρὸς τὸν λαμπρότατον καρδηνάλιον υἱὸν τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανού*»³. ἀπὸ τὸν ἴδιον ἔχει γραφῇ καὶ ὁ σύντομος βίος τῶν ἀδελφῶν Νικολάου καὶ Δημητρίου Χαλκοκονδυλῶν τῶν Ἀθηναίων⁴, ἀποσπάσματα δὲ ἀπὸ δύο ἀφιερωτικὰς ἐπιστολὰς («*dedicatoria*») προτασσομένας εἰς ἀντιγραφέντας ὑπ' αὐτοῦ κώδικας καὶ ἀφιερουμένας εἰς τὸν Diego de Co-

²) Vogel-Gardthausen, Griechische Sshreiber des Mittelalters und der Renaissance, Leipzig 1909, 37-38.

³) Graux, ἐνθ' ἀν. 343.

⁴) Περιγραφὴ τοῦ κώδικος: Hardt I., Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae regiae Bavaricae, II, München 1806, 164κ.ε. Ἐκδοσις τοῦ κειμένου: H o p f Ch., Chroniques grecoromanes, Berlin 1873. XXX καὶ 243-245. Βλ. καὶ D a r k ὁ E., Laonici Chalcocandylae historiarum demonstrationes I, 1922, XXII κ.εξ. Κ α μ π ο ὗ ρ ο γ λ ο υ Δ. Γ., Οἱ Χαλκοκονδυλαί, Ἀθῆναι 1926, 113. Τὸ βιογραφικὸν αὐτὸ σημεῖωμα ἀποτελεῖ ἐπιτομὴν ὑπὸ τοῦ Κσλοσυνᾶ βιογραφίας τῶν Χαλκοκονδυλῶν γραφείσης ὑπὸ Ἰωάννου Κυζίκου.

varrubias καὶ εἰς τὸν ἀδελφόν του Antonio ἐδημοσίευσεν ἤδη ὁ Graux⁵. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν ἡ ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Diego ἔχει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διότι ἐξ αὐτῆς πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ Καλοσυνᾶς εὗρίσκετο ἀρχικῶς εἰς τὸ Trento τῆς Ἰταλίας, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Ἰσπανίαν, προφανῶς τῇ προτροπῇ ἀφ' ἐνὸς μὲν τῶν δύο ἀδελφῶν Covarrubias, οἱ ὅποιοι συμμετεῖχον τότε εἰς τὸ συνέδριον τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ ἐπίσης εὗρισκομένου τότε ἐκεῖ καὶ συνοδούντος τοὺς Covarrubias συμπατριώτου του Νικολάου τοῦ Τουρριανοῦ. Τὸ συνέδριον ἄλλως αὐτὸ συνετέλεσε καὶ εἰς τὸν πλουτισμὸν τῶν Ἰσπανικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ δι' ἄλλων κωδίκων γραφέντων ὑπὸ Κρητῶν εἴτε εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ Trento κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ συνεδρίου, ὅπως τοῦ 164, 8 τῆς Biblioteca Nacional τῆς Μαδρίτης, γραφέντος τὸ 1560 «ἐν Τρέντω» ὑπὸ «Μιχαὴλ Μανροκεφαλῆτου τοῦ Κρητὸς»⁶ εἴτε εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἰταλίας παλαιότερον⁷.

Ὁ Ὁ Αντώνιος Καλοσυνᾶς ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν τὸ 1562 ὡς βοηθὸς τοῦ εὗρισκομένου τότε εἰς Μαδρίτην περιφήμου ἐξ Ἐπιδαύρου κωδικογράφου Ἀνδρέου Δαρμαρίου⁸. ἀπὸ τοῦ 1567 καὶ πέραν μέχρι τοῦ 1598⁹ ὑπογράφει τοὺς κώδικάς του ἐν Τολέδῳ, παραμένων προφανῶς καθ' ὅλον τὸ διάστημα αὐτὸ ἐκεῖ, ἔνθα ἀπὸ τοῦ 1577 καὶ κατόπιν ἔχει συμπολίτην τὸν Θεοτοκόπουλον. Ἡ ἐργασία του συνίσταται εἰς τὴν ἀντιγραφὴν κωδίκων ἐπὶ τῇ βάσει προτύπων εὗρισκομένων εἰς ἰδιωτικὰς βιβλιοθήκας καὶ εἰς τὸ Ἑσχοριὰλ συνή-

⁵) Graux, ἐνθ' ἀν. 323 (ἐκ τοῦ cod. Escorial, R, I, 11) καὶ 325 (R, III, 17).

⁶) Martin A., Notices sommaires des manuscrits grecs d'Espagne et de Portugal. «Nouvelles archives des missions scientifiques et littéraires» II, 1892, 45.

⁷) Παραθέτω μερικὰ ὀνόματα Κρητῶν κωδικογράφων, κώδικες τῶν ὁποίων εὗρισκονται εἰς τὸ Ἑσχοριὰλ : Γεώργιος Γρηγορόπουλος ὁ θύτης, Ἰωάννης πρεσβύτερος Ρῶσος ὁ Κρής, Νικόλαος Βεργίκιος, Βενέδικτος Ἐπισκοπόπουλος ὁ Κρής, Μιχαὴλ Ἀποστόλης, Μιχαὴλ ἐκ Κυδωνίας, ἅπαντες 15. καὶ 16. αἱ. Πλὴν δὲ τοῦ Τουρριανοῦ καὶ Καλοσυνᾶ καὶ ἄλλος Κρής κωδικογράφος εἰργάσθη εἰς Ἰσπανίαν. Πρβλ. κώδικα τοῦ Ἑσχοριὰλ X, II, 7 : «Ἐτελειώθη σὺν Θεῷ ἡ ἐνταῦθα σύνοδος διὰ προσταξέως τοῦ ἐκλαμπροτάτου καὶ θεοφιλοστάτου ἀρχιεπισκόπου Ταρρακονίας Ἀντωνίου Ἀθγουσίνου, χειρὸς δὲ Σοφianoῦ Μελισσινοῦ Κρητὸς», τὸ 1585. Πρβλ. τὸν πίνακα περιεχομένων εἰς Miller E., Catalogue des manuscrits grecs de la bibliothèque de l'Escorial, Paris 1868.

⁸) Vogel-Gardthausen, ἐνθ' ἀν. 17-27.

⁹) Ἡ χρονολογία εἰς κώδικα 59 (R, III, 25) τοῦ Ἑσχοριὰλ. Πρβλ. Revilla, κατωτέρω, 202.

θως δὲ ἐπὶ παραγγελίᾳ. Ἐνίστε ἐκτελεῖ καὶ μεταφράσεις τῶν ἀντιγραφομένων κειμένων, ὅπως π.χ. τοῦ «Ἑλληνικοῦ εὐχολογίου» εἰς τὸ Ἑσχοριὰλ 57 (R III 23)¹⁰.

Πρὸς καλύτεραν γνωριμίαν μὲ τὸν Ἀντώνιον Καλοσυνᾶν ἐκδίδω κατωτέρω ἀπὸ κώδικας τῆς Biblioteca Nacional τῆς Μαδρίτης ἄλλα δύο *dedicatoria*, ἐπιστολὰς προτασσομένας εἰς δύο κώδικας του καὶ ἀπευθυνομένας τῆς μὲν πρώτης πρὸς τὸν Garcia de Loyasa, ὅτε οὗτος ἦτο ἀκόμη ἀρχιδιάκονος εἰς τὸ Τολέδο, τῆς δὲ δευτέρας πρὸς τὸν βασιλεῖα τῆς Ἰσπανίας Φίλιππον τὸν Β΄¹¹.

Matritensis gr. 4671 f. 1.

Τῷ λαμπρῷ ἀρχιδιακόνῳ καὶ Κανονικῷ Γαρτζία Λοάϊσα Ἀντώνιος ὁ Καλοσυνᾶς ἱατρὸς φυσικὸς εὖ πράττειν.

Πράγματα μεγάλα τῇ Ἑλλάδι τῇ πᾶλλαι εὐδαιμονοῦσα ἢ ἐπίτροπος ἐκείνη τοῦ Τούρκου κατάσκαψις παρασχόν, ἀρχιδιάκονε λαμπρέ, πολλοὺς μὲν πόρους καὶ βασάνους ἐπιφέρουσα καὶ τοῖς βιβλίοις τοῖς ἐκεῖ οὖσιν ἐπιζήμιον παρασχομένη, ἔτι δὲ καὶ πάσῃ τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ δασὺ σκότος φέρουσαν, ἀφάνισιν πολλὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος προσετρίψατο, πολλὰ μὲν χρήματα κατηγάλασε, πολλοὺς μὲν ναοὺς κατέσκαψεν, ἀσεβάσμιον χρῆμα, πολλὰ σώματα ἁγίων ἀσεβῶν ἀπεχρήσατο πέρας τοῦ δέοντος τῆς τιμῆς αὐτῶν καὶ μὲν δὴ τούτων μάστιγα ἀνακαλεῖσθαι τὴν αὐτοαλήθειαν οὐκ ἂν ὀκνοίην ἐγὼ τὴν τῶν εὖ φιλοφρονούντων προαίρεσιν κατ' εὐθύνουσα καὶ καρδιῶν τῶν ἡμετέρων ἔφορον καίτοι οὐκ ἀδεῶς οὐδ' ὥς ἔτυχε διόμνυσθαι εἰλωθὼς οὐδὲ νῦν ὥς οἶμαι πιστώσασθαι τὸν νοῦν ὑμῶν ἐδεόμην εἰς τοῦτο πᾶσιν τῶν φανερῶν καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα οὕτως εἰοί. Χάριτας μὲν τῷ θεῷ τῇ εὐμενείᾳ τὰ πάντα διοικουμένῳ | οὔδαμεν καὶ ὁμολογοῦ-

¹⁰) Revilla A. P., Catálogo de los códices griegos de la biblioteca de el Escorial, Madrid 1936, 199. Ἡ μετάφρασις εἶναι εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Ἐπιπλέον τοῦ ἀνεκδότου αὐτοῦ κειμένου σημειῶ δύο ἄλλα ἐπίσης ἀνεκδοτά τοῦ Καλοσυνᾶ: Εἰσαγωγή περὶ τῆς ἁγίας τῶν διαφορῶν τροφῶν, ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ εἰς τὸν κώδικα τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς Μαδρίτης 4818 (ἄλλοτε 0.95 καὶ Iriarte 101) καὶ «*dedicatoria*» εἰς τὸν κώδικα τοῦ Escorial X, IV, 23.

¹¹) Τὰ κείμενα ἐκδίδονται τῇ εὐγενεῖ ἀδείᾳ τῆς διευθύνσεως τμήματος χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μαδρίτης. Περιγραφὴ τῶν κωδίκων ἐξ ὧν τὰ ἐνταῦθα δημοσιευόμενα *dedicatoria*: Miller M., Catalogue des manuscrits de la bibliothèque royale de Madrid (Supplement au Catalogue d'Iriarte) εἰς «*Notices et extraits des manuscrits*» 31, 1886, σελ. 61 καὶ 109. Ὁ εἰς κώδιξ, 4671 (ἄλλοτε 0. 8), ἔχει γραφὴ τὸ 1584 ὁ ἄλλος, 4849 (ἄλλοτε 0.98), εἶναι ἄνευ χρονολογίας.

μεν, ὅς οὐχ εἰς παντελῇ ἀφάνησιν τὰ τῶν ἁγίων παλαιότατα βιβλία εἰσήγαγεν, ἀλλὰ πολλὰ μὲν τοῦ Χρυσοστόμου, πολλὰ τοῦ Βασιλείου, Γρηγορίου καὶ Ἀθανασίου, Κυρίλλου τε καὶ τῶν ἑξῆς ἁγίων θεία προνοία ἀνεσώσατο ἵνα σκεψώμεθα τὰ ἥδη αὐτῶν καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν μιμοῦντες ἐν καλαῖς ἀρεταῖς εὐδοκιμήσομεν. Ἔστι δὲ παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ τρία σεσημειωμένα φύσις, λόγος καὶ ἔθος, καλεῖ δὲ λόγον τὴν μάθησιν, ἐπεὶ ὁ θεὸς δέδωκε τούτοις δύο εὐπρεπῆ κοσμήματα ἐνευδοκιμεῖν εἰς τὸ λέγειν, τὸ περιττὸν δηλονότι ἐν λέξει καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν ὀνομάτων πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ταῦτα τοῖς προκρίτοις αὐτοῦ μόνοις εἴωθεν δοῦναι. Ἔθος δὲ τὴν ἄσκησιν καλεῖ, ἐπεὶ αὐτοὶ οἷα γινόμενοι ἄξιοι ἐγκρατεύεσθαι, οὐχ ὑγίας ἕνεκα, ἀλλ' ἀρετῆς καὶ προαιρέσεως, βρῶν ἢ ἄσκησις αὐτῶν ψυχικῶν ἀγαθῶν ταῦτα μὲν εἰσοὶ ἀρχαὶ καὶ τέλη τῆς μαθήσεως, φιλεῖ μὲν ἀγαπᾷ ἢ μάθησις τὴν φιλόφρονα φύσιν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ δεδομένην χάριν· ἢ μὲν γὰρ φύσις ἄνευ μαθήσεως τυφλή, ἢ δὲ μάθησις δίχα φύσεως ἀγαθῆς καὶ χάριτος ἑλλιπές, ἢ δὲ ἄσκησις χωρὶς ἀμφοῖν ἀτελές, ὥσπερ δὲ εἰς τὸ γεωργεῖν πρῶτον μὲν δεῖ ἀγαθὴν ὑπάρχειν τὴν γῆν, εἴτα φυτουργὸν ἐπιστήμονα, εἴτα δὲ τὰ σπέρματα σπουδαῖα, τὸν αὐτὸν τρόπον γῇ μὲν ἔοικεν ἢ φύσις τῶν ἁγίων, γεωργῶ οἱ παιδεύοντες αὐτοὺς ἅγιοι, σπέρματι δὲ αἱ τῶν λόγων ὑποθήκαι καὶ τὰ θεῖα | παραγγέλματα, αὐτοὶ μὲν θειώτεροι καὶ λαμπρότεροι τῇ φύσει καὶ πρὸς τὰ θεῖα μεγαλόφρονες τυχάνοντες, τῇ γε προαιρέσει πάντως τὸ σεμνὸν καὶ θαυμαστὸν διώκοντες ἐν τῷ λογικῷ καὶ ἠθικῷ καὶ πρακτικῷ τρόπῳ ἐθεώρουν οἰόμενον εὐγένειαν καλὸν μὲν ἀλλὰ προγονικὸν ἀγαθόν, δόξαν γὰρ μὴν σεμνὸν ἀλλ' ἀβέβαιον, κάλλος καὶ ὀλιγοχρόνιος, ὑγίαν δὲ τίμιον ἀλλ' εὐμετάστατον, ἰσχυρὸς δὲ ζηλωτὸς μὲν ἀλλὰ νόσῳ ἐθάλωτος, παιδίᾳ δὲ τῶν ἐν ἡμῖν μόνον ἐστὶ ἀθάνατον καὶ θεῖον καὶ πάντων ἐπικυριώτατον. Οὗτοι τοιγαροῦν οἱ ἅγιοι ἐπαληθεύειν τοῦ ὀνόματος τῆς εὐλαβείας οὐκοῦν λογίζεσθαι μέντοι ἡμῖν προσήκει φροντίζειν τῶν θείων τούτων τῶνδε καὶ σωτηριοδῶν βιβλίων παλαιωτάτων ὄντων· τοῦτο γὰρ ἂν πρὸς ἀνδρῶν εἶναι εὐλαβῶν καὶ φιλοθέων ἄκρως τὰ μὲν αἰῶνια ἐρευνᾶν, τὰς δὲ προσκαίρους ἀργυρολογίας ἀποστρέφεσθαι, ὥστε τὸν νοῦν πρὸς τὰς τοῦ λόγου διδασκαλίας τε καὶ νοήσεις προσέχοντες πολλὰ λόγον ἄξια κατασκευάσωμεν· οἷδα μὲν γὰρ ἀκριβῶς οἷαν ὠφέλειαν τοῖς βροτοῖς τὰ αἰῶνια δίδωσι καὶ οἷαν ἀπώλειαν τὰ πρόσκαιρα προξενεῖται.

Ἐρῶσο ἐν Τολέτῳ πόλει

ἐνάτη καὶ δεκάτη τοῦ Ἰουνίου

μηνὸς ἐν ἑκατομβαιῶνα

φασὶ εἶναι, ἔτη ἀπὸ τῆς θεο-

γονίας ο δ πρὸς τοὺς α φ.

Matritensis gr. 4849 f. 1.

Τῷ μέγα δυναμένῳ ἄρχοντι Φιλίππῳ τῆς Ἰσπανίας ἀπάσης Ἀντωνίος ὁ Καλοσυνᾶς ἱατρὸς εὖ πράττειν.

Ὁ περιβόητος καὶ μεγαλοπρεπέστατος ἐκεῖνος τῶν Περσῶν βασιλεὺς Ἀρταξέρξης, οὗχ ἦν οἰόμενος βασιλικὸν καὶ φιλάνθρωπον εἶναι τοῦ μεγάλα διδόναι καὶ μικρὰ λαμβάνειν εὐμενῶς καὶ προθυμῶς, ἐπεὶ περ ἐλαύνοντος αὐτοῦ καθ' ὁδὸν αὐτουργὸς ἄνθρωπος καὶ ἰδιώτης, οὐδὲν ἔχων ἔτερον ἐκ τοῦ ποταμοῦ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις ὕδωρ ὑπολα | μῶν προσήνεγκεν, αὐτὸς ἡδέως ἐδέξατο καὶ ἐμειδεῖα τῇ προθυμείᾳ τοῦ διδόντος οὐ τῇ χρεΐᾳ τοῦ διδομένου. Τοιαύτην δέ τινα γνώμην κἀγὼ ὁ μηδενὸς ἄξιος ἐσχηκώς, ἡξίωσα δῶρον ὑπομνηματικὸν καὶ ξένιον τοῦτο τὸ σχέδος προσφέρειν τῷ μεγέθει τῆς ὑμετέρας βασιλείας, ἵκετεύω δέ σε εἰς ὑπερβολὴν τὴν ἡμετέραν προθυμίαν δέχεσθαι τῆς τοῦ Πληνίου γνώμης οὐκ ἀμνημονοῦντα τῆς γράδος λιτανεούσης, ὅταν κοινὰς ἀπαρχὰς προσήνεγκαν πάντες καὶ αὐτῆς προθυμῶς μικρὰν τινα θυσίαν τοῖς θεοῖς ὑπέκ | δοῦναι βουλομένης ἔλεγεν : λαμβάνεται θεοὶ τὴν γνώμην καὶ προθυμίαν τῆς φερούσης εὐλαβουμένης ἢ τὴν τιμὴν τῆς χαριζομένης προσφωρᾶς. Τὸ φιλάνθρωπον οὐκοῦν τῆς ἡμετέρας βασιλείας γνοῦς, τοσοῦτο τόλμης προήχθην, ὥς αὐθαιρέτως τόδε τὸ διαπόνημα μεθ' ἡδονῆς σοὶ παρέχειν ἡξίωσα, δαιμονιώτατε ἀπάντων, καί περ τῷ προσφιλεῖ τῆς ψυχῆς οὐκ ἄξιον, ἀλλ' ὅμως τῇ ἡμετέρᾳ προθυμείᾳ κεχαρισμένως. Φιλεῖ γὰρ τοὺς δεσπότας σεβασμιωτάτους τὰ καταθύμια τῶν μικρῶν ἐπιτηδεύειν καὶ διὰ σπουδῆς ἔχειν πρὸς τοὺς ὑπ' ἀρετῆς ὄντας φιλοτιμεῖσθαι τούτους χαριζομένους προσφιλεστάτως καὶ ἀμωσγε πως τὴν ὑμετέραν βασιλείαν πεφίλαμε τὰ γὰρ ἡμέτερα ἐπιτηδεύματα εἰς τὸν ἐπιόντα χρόνον κρείττονα ἔξιν τὸν τρόπον τῇ ὑμετέρᾳ βοηθείᾳ καὶ οὐχ ἀποτεύξομαι τοῦ σκοποῦ βούλομαι γὰρ μᾶλλον ἐνασμενίζειν πρὸς τὸ ὑμέτερον ἐπιτήδευμα ἢ βιώῃ. Οὐ γὰρ ἐσθ' ὅπως ἀρέσκουσι οἱ στρατιῶται τῷ στρατηγῷ, μὴ αὐτοὶ ἀρεσκόμενοι τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτοῦ.

Δὲν νομίζω ὅτι χρειάζεται νὰ γίνῃ ἰδιαιτέρα μνεῖα τῶν γλωσσικῶν καὶ ἄλλων ἀδεξιοτήτων τοῦ Ἀντωνίου Καλοσυνᾶ εἰς τὰς ὡς ἀνωτέρω ἐκδιδόμενας ἐπιστολάς του. Ἡ ἀγαθὴ πλευρὰ τῆς περιπτώσεώς του εἶναι περισσότερον ἀξιοσημείωτος : μολοντί ἱατρὸς τὸ ἐπάγγελμα καὶ συνεπῶς ὄχι εἰδικῶς κατηρτισμένος διὰ κωδικογραφικὰς ἐργασίας, ἐν μέσῳ οἰκονομικῶν δυσχερειῶν καὶ ὑπὸ ξένους οὐρανούς προσπαθεῖ νὰ ἀνταποκριθῇ μὲ τὰς μικρὰς δυνάμεις του εἰς τὴν δίψαν τῆς Ἰσπανίας Φιλίππου τοῦ Β', νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν βυζαντινὴν γραμματείαν. Ὁ ὄγκος τῆς ἐργασίας του εἶναι ἀξιοσέβα-

στος, ειδικῶς δὲ ὁ κῶδιξ τῆς «Βιβλιοθήκης» τοῦ Φωτίου ἀποτελεῖ καὶ ποιοτικῶς ἐπιτυχίαν¹². Ἐχρειάζεται πίστις εἰς τὸν ἀνθρωπισμὸν διὰ νὰ γίνουν ὅλαι αἱ ἐργασίαι αὐταί· τοῦτο δὲ τελικῶς, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐλλείψεων του, εἶναι ποὺ πρέπει νὰ βαρύνῃ εἰς τὴν κρίσιν μας. Ἡ ἰσπανικὴ Ἀναγέννησις τοῦ 16. αἰῶνος κατὰ ἓνα τμήμα της, καὶ δὴ σημαντικόν, ὀφείλεται εἰς τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἐργασθέντας Κρητάς, ἀπὸ τοῦ Θεοτοκοπούλου, τοῦ Τουρριανοῦ καὶ τοῦ Καλοσυνᾶ, μέγχι τοῦ ἀγνώστου ἄλλως ἐκείνου διδασκάλου εἰς Τολέδο, τὸν ὁποῖον ὁ Diego Siego ἐνθυμεῖται ὡς «*vivae vocis praeceptorem meum in schola Complutensi Demertium Ducam natione Graecum, patria Cretensem*»¹³.

Ὀλίγαι λέξεις καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος Καλοσυνᾶ ἐν Κρήτῃ : ἱερεῖς Ἑμμανουὴλ καὶ Ἰωάννης Καλοσυνᾶ εἰς ἔγγραφον τοῦ 1299¹⁴ «*παπᾶς κῦρ Νίλων ὁ Καλοσυνᾶς ἐκ τὸν Ἅγιον Ἀντώνιον τῷ Βροντήσῃ ἐκ τὴν Κρήτην*»¹⁵ εἰς κωδικογραφικὸν σημείωμα τῶν ἐτῶν 1468/73· «*Νικόλαος Καλοσυνᾶς*» εἰς ἐπιστολὴν Πέτρου τοῦ Λαμπάρδου περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης πέμπτης ἑκατονταετηρίδος¹⁶.

9.

ΜΙΧΑΗΛ ΑΠΟΣΤΟΛΗ, ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΙ ΕΙΣ ΚΑΛΟΤΑΡΗΝ
ΚΑΙ ΓΑΛΑΤΗΝΟΝ

Ἐκδίδω κατωτέρω, ἐπὶ τῇ βάσει φωτοτυπιῶν εἰλημμένων ἐκ τοῦ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Βατικανοῦ κώδικος Palatinus Graecus 275, δύο ἐπικηδεῖους λόγους ἐκφωνηθέντας ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Ἀποστόλης διὰ τοὺς Γορτυνίους Μανουὴλ τὸν Καλοτάρην καὶ Μανουὴλ τὸν Γαλατηνόν. Ὁ κῶδιξ εἶναι αὐτόγραφος, εἰς δὲ τὴν σελίδα 176^v φέρει τὸ σύνθηρες βιβλιογραφικὸν σημείωμα τοῦ κωδικογράφου : «*Μιχαὴλ Ἀποστόλης βυζάντιος μετὰ τὴν τῆς αὐτοῦ πατρίδος ἄλωσιν πενία συζῶν καὶ τότε τὸ βιβλίον ἐξέγραψεν*». Ὁ Legrand, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει τὰ κείμενα αὐτὰ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνεκδότων εἰσέτι ἔργων τοῦ

¹²) Martini E., Textgeschichte der Bibliothek des Patriarchen Photios von Konstantinopel, Leipzig I, 1911, σελ. 25 καὶ 40.

¹³) Barbieri, «Boletín Histórico» I, 1880, 54 (Graux, ἐνθ' ἄν. 9).

¹⁴) «Κρητικά Χρονικά» 3, 1949, 278 καὶ 282.

¹⁵) Beneshovich V., Catalogus codicum manuscriptorum graecorum κτλ., Petropoli 1911, 268, κῶδιξ 482.

¹⁶) «Κρητικά Χρονικά» 2, 1948, 544.

¹⁷) Bibliotheca Apostolica Vaticana, Codices Palatini graeci, Romae 1895, 150 κ.έ.